

ECONOMIA SOCIALĂ ȘI STATUL. UN NOU TIP DE CONTRACT SOCIAL

Cristinel Bleandă^[1]

Rezumat

Paradigma pe care o avem în vedere este una reconstruită ca urmare a crizei socio-economice. Cetățenii sunt mai mult critici cu privire la acțiunile statului, iar sistemul de securitate socială se confruntă cu provocări serioase. Sistemul economiei sociale este chemat să rezolve problemele nerezolvate de către cele două sectoare: public și privat, iar rezultatele acestui model pot ilustra un nou tip de contract social.

Cuvinte cheie: *economia socială, contract social, sistemul de securitate socială, politici publice, rețea socială, dezvoltarea socio-economică, forță de muncă*

Economia socială apare datorită imposibilității statului de a asigura serviciile socioeconomice necesare populației. Diversificarea necesităților populației postează statul într-un context nefavorabil. Modelul economiei sociale îndeplinește, în principal, expresia funcției critice, manifestate la nivelul grupurilor, în raport cu volumul și calitatea bunurilor publice furnizate de stat.

Dacă nevoile populației reprezintă principala preocupare a oricărui sistem guvernamental democratic, dinamica socială prezintă dificultăți serioase în asigurarea unui nivel optim al suportului alocat cetățenilor. Sporul natural al populației nu constituie o situație problematică atât de însemnată precum îmbătrânirea demografică. Provocarea esențială a statelor constă în identificarea surselor de finanțare a sistemelor de asigurări sociale, în condițiile în care raportul dintre persoanele active

^[1] Sociolog, Manager *Socioexpert*, Bucuresti, Tel.: 0723 702 458; E-mail: office@socio-expert.ro.

pe piața forței de muncă și categoria populației inactive se dezechilibrează financiar. Acest proces este însoțit de diversificarea nevoilor de servicii socioeconomice necesare populației, în măsura în care evoluția cultural-civilizațională impune noi standarde de referință pentru nivelul de trai (acest fapt devine accentuat în cazul statelor care cunosc transformări structurale ale modului de viață - exemplul cel mai vizibil se referă la schimbarea sistemelor politice autoritare și democratizarea societăților, ca proces de implicare a cetățenilor în spațiul public).

Teoriile sociale contractualiste surprind esența politică a transferului de putere de la cetățeni în posesia statului, contra asigurării serviciilor de ordine și protecție a cetățeanului. Dacă o astfel de logică este proprie procesualității apariției statelor moderne, ca entități dotate cu propriile sisteme de organizare și conducere/reglementare, contextul actual consideră desuetudinea modelului contractualist strict aplicabil doar dimensiunii politice. Serviciile socioeconomice prezintă mult mai multă semnificație pentru cetățeni, devansând prioritatea deținută de procedeul de transfer și aplicare a puterii politice. Acest fapt este consecința directă a implicațiilor sferei politice în administrarea tuturor aspectelor societale, simultan cu retragerea pronunțată a cetățenilor din spațiul public. Acest tip de retragere a constituit efectul politizării excesive a tuturor domeniilor vieții economice, iar problema fundamentală constă în competențele politico-administrative versus competențele specifice fiecărei sfere de activitate. Managementul politic al serviciilor socioeconomice, în pofida managementului științific, reprezintă o sursă permanentă de aspecte problematice cu implicații financiare atât asupra sistemelor administrate, cât și asupra populației.

Abordarea contractualistă surprinde relația dintre stat și cetățean sub următoarele aspecte:

- **sub forma dominației.** O parte dintre drepturile cetățeanului sunt transferate unei supra-structuri interesate în dominația legii asupra tuturor indivizilor cuprinși pe teritoriul respectivului stat. Granița dintre impersonalitatea și personificarea legii este imperceptibilă, de cele mai multe ori, pentru cetățean, astfel încât efectul pervers constă în

efectul de substituție: persoanele investite cu putere domină restul populației, legea adoptând forma și asemănarea indivizilor care o reprezintă/aplică;

- **din perspectivă strict politică.** Referințele strict politice corespund unei perioade istorice depășite în raport cu evoluția actuală a societăților, chiar dacă există suficiente exemple de state în care condițiile de viață ale populației nu corespund elementelor de referință actuale, fiind comparabile cu standardul de trai al populației statelor actualmente industrializate, dar din perioada Evului mediu.

Noul contract social surprinde esența procesualității relaționale actuale sub forma unui parteneriat între cetățean și stat, extins asupra tuturor domeniilor de convergență. Principala distorsiune prezentă în cazul statelor în curs de dezvoltare, dar care se manifestă și la nivelul statelor industrializate, constă în derularea parteneriatelor între stat și organizații ale cetățenilor, indiferent de scopul și natura asocierii (sindicate, patronate, organizații civice etc.). Imposibilitatea fizică a inițierii și derulării unui contract social între stat și fiecare cetățean, pe aspecte punctuale, este expresia unei false probleme, deoarece esența procesului constă în orientarea acțiunii publice către satisfacerea necesităților fiecărui cetățean, în parte. Amenințarea fundamentală constă în crearea unui parteneriat între stat și organizațiile reprezentative ale cetățenilor, în care acțiunea publică este orientată către satisfacerea problemelor membrilor structurilor asociative și ignorarea dificultăților populației lipsită de reprezentare. Chiar dacă relația instituțională dintre stat și organizațiile cetățenilor reprezintă o etapă superioară condiției cvasi-dominatoare a statului în raport cu cetățenii, stadiul următor constă în presiunea exercitată pentru respectarea drepturilor în acord cu normele existente sau chiar modificarea cadrului normativ în vederea instituirii principiilor parteneriatului enunțat.

Modelul economiei sociale îndeplinește funcția de corijare a erorilor administrative legate de capacitatea de furnizare a bunurilor și serviciilor publice. Domeniul corelat economiei sociale, în care se manifestă distorsiunea parteneriatului dintre stat și organizațiile reprezentative,

se referă la șomaj și populația neocupată. Dacă majoritatea măsurilor vizează încadrarea în muncă a șomerilor indemnizați, deci aflați relativ recent în șomaj, pentru populația neocupată, proporțional statistic, programele de incluziune pe piața muncii sunt reduse ca anvergură.

Înțelegerea economiei sociale derivă din cunoașterea raportului structural dintre stat și societate. Dacă statul constituie dimensiunea legală, formalizată care se deosebește de celelalte forme de organizare prin propriul specific, societatea este formată din totalitatea indivizilor cuprinși în rețelele sociale (aspectul teritorial nu prezintă relevanță datorită relațiilor stabilite între membrii care se pot situa, la un moment dat, pe teritoriul aparținând unul alt stat) și se distinge prin natura informală a interacțiunilor stabilite între persoanele componente. La nivel de **legitate aparținând economiei sociale** putem avansa: **interesele societății nu coincid strict cu cele ale statului, oricare ar fi elementele de referință**. Diversitatea și complexitatea necesităților populației determină lipsa concordanței dintre activitatea statului și interesele imediate ale societății, acestea din urmă fiind îndeplinite doar gradual/procentual, niciodată în manieră deplină. Diferența dintre statele avansate din punct de vedere cultural/civilizațional și cele în curs de dezvoltare sau sub-dezvoltate rezultă din gradul de satisfacere a trebuințelor societății de către statul respectiv. Acest tip de acțiune administrativă este consecința presiunii exercitate de populație în vederea asigurării cantității/calității de bunuri și servicii publice dezirabile la nivelul societății.

Relațiile informale din cadrul rețelelor sociale contribuie la modificarea *pattern*-ului general definit de raportul dintre stat și societate. Caracterul formalizat al acțiunii statului se transformă sub forma unui parteneriat informal stabilit cu fiecare din membrii societății, fundamentat pe principiile respectării drepturilor cetățeanului și în spiritul legii, nu doar la nivel declarativ. Noul tip de contract social, imaginat sub forma unui parteneriat între stat și cetățean, se prezintă sub formă nescrisă în majoritatea statelor dezvoltate, fiind răspunsul cultural al sistemului de guvernare la nevoile populației.

Economia socială redefiniște raporturile inter-individuale, prin instituirea parteneriatului activ în scopul rezolvării problemelor comunitare asupra cărora acțiunea administrativă lipsește sau este insuficientă. Noul tip de contract social se prezintă, din această perspectivă, sub cel puțin două aspecte:

a. respectarea drepturilor tuturor cetățenilor, prin asigurarea serviciilor de calitate în toate domeniile posibile;

b. garantarea posibilității de acțiune a indivizilor, în scopul îmbunătățirii propriei existențe (aplicarea principiului subsidiarității statului - respectiv acțiunea legal-administrativă doar în cazul în care cetățenii nu-și pot rezolva singuri problemele sociale și comunitare).

Parteneriatul stat-cetățean devine manifest ca urmare a existenței unor relații partenoriale inter-cetățeni suficient de extinse încât să ocupe funcția de model social extrapolabil la nivelul întregii societăți. Între cele două tipuri de parteneriat există interacțiuni dinamice care influențează evoluția socială funcție de obiectivele fiecărui actor implicat în sistemul complex al relațiilor socioeconomice, care prezintă suficiente consecințe de natură să schimbe cultura și civilizația unei societăți.

Dacă modelul economiei sociale derivă din incapacitatea funcțională a statului de a suplini necesitățile cetățenilor, mai ales în domeniul forței de muncă, implementarea modelului contribuie la coeziune pe baza principiului incluziunii socioeconomice a persoanelor lipsite de oportunități. Asumarea principiului competiției, ca forță motrice a dezvoltării economico-sociale, contribuie la necesitatea corijării efectelor perverse generatoare de excluziune socială, iar acest demers poate fi realizat de către stat (în majoritatea cazurilor, în manieră insuficientă) sau de cetățeni, prin acțiune individuală sau asociativă.

Dezvoltarea socială asumă cultura parteneriatului doar în condițiile existenței unui nivel al încrederii interpersonale suficient de ridicat pentru a edifica proiecte necesare și utile la nivel comunitar.

Activități specifice economiei sociale

Avantajul economiei sociale constă în capacitatea de implementare în absolut orice domeniu de activitate, de la servicii de suport pentru copii și bătrâni până la cercetarea tehnologică de vârf. Caracteristicile activităților derulate prin modelul economiei sociale sunt:

- asigură volumul de servicii care lipsește populației comunității respective, datorită insuficienței resurselor administrative/financiare existente la nivel local;
- accesează orice sector de activitate, indiferent de gradul de pericolozitate sau de natura ofensatoare a muncii prestate;
- calitatea serviciilor este comparabilă sau superioară oricăror servicii publice/private, deoarece principiul motivațional rezidă în solidaritate și nu vizează doar profitul;
- orientarea spre beneficiar este mai pregnantă față de sectorul public/privat, de cele mai multe ori programele aparținând economiei sociale fiind rezultatul acțiunii persoanelor confruntate cu lipsa serviciilor prestate prin activitatea ulterioară.

Specificitatea activităților din cadrul economiei sociale constau în preluarea modelelor de lucru prezente în cadrul sectorului public/privat și aplicarea lor respectând aceiași parametri, dar cu obiective diferite. Standardele de calitate pot fi superioare față de serviciile și produsele furnizate din perspectiva altor tipologii instituțional-asociative deoarece persoanele cărora li se adresează nu îndeplinesc statutul de beneficiari (așa cum sunt denumiți în serviciile publice) și nici de clienți (cum rezultă din sectorul privat). Atât persoanele implicate activ în economia socială cât și cele cărora li se adresează bunurile și serviciile rezultate îndeplinesc statutul de parteneri, iar acest principiu conduce la îmbunătățirea calității relațiilor interumane. Consecința directă constă în creșterea productivității muncii și a gradului de satisfacție a persoanelor

care beneficiază de bunurile și serviciile furnizate din implementarea modelului economiei sociale.

Specificitatea rezultatelor (*output*-urilor) economiei sociale constă în caracterul social, respectiv fie implicarea în sistem a persoanelor vulnerabile și lipsite de oportunități, fie prin accesarea produselor de către segmentele populației cu venituri reduse, asigurându-se satisfacerea nevoilor esențiale privind standardul de viață.

Tipuri de logici: economia de piață versus economia socială

Tipurile de logică se definesc prin intermediul raportului de interdependență stabilit între mijloacele utilizate în vederea atingerii scopurilor asumate. În scopul prezentei definiții, descrierea relației dintre elementele centrale ale fiecărui tip de logică economică și impactul asupra sistemului societal devin obiectivele subcapitolului prezent.

Între modelul economiei sociale și economia de piață există numeroase asemănări și deosebiri fundamentale, fiecare definindu-și obiectivele funcție de actorii individuali și organizaționali implicați în activitatea cotidiană.

În primul rând, elementul central vizează orientarea în raport cu profitul rezultat în urma activității de management. Dacă firmele din economia de piață sunt conduse prin principiile managementului științific, însemnând diviziunea deciziilor funcție de palierele ierarhice și concentrarea puterii în vârful piramidei, iar profitul se concentrează și devine proprietatea patronului (angajații lipsind din schema de redistribuire a profitului, în majoritatea cazurilor îndeplinind condiția de lucrători), rezultă un model adaptat rigorilor competiției care guvernează existența companiilor. În economia socială, acest *pattern* este complet schimbat și adaptat necesității și viziunii persoanelor confruntate cu

riscul excluziunii. Astfel, managementul unităților de economie socială se exercită pe bază democratică, fiecare membru având drept de opinie/vot cu privire la activitatea desfășurată. Profitul rezultat în urma comercializării produselor provenite din economia socială joacă un rol secundar din punctul de vedere al cuantumului și este destinat îmbunătățirii condițiilor de viață ale membrilor sau ale altor persoane aflate în aceleași situații de risc. Implicarea membrilor în activitatea de decizie contribuie fundamental la creșterea coeziunii de grup, cu implicații direct proporționale asupra calității muncii prestate.

Problema competiției este de natură să diferențieze abordările modelelor comparate. Competiția se manifestă sub forma unei relații logico-economice structurată pe două axe: pe verticală se consideră raporturile dintre companii cu același profil, care conduc spre stabilirea unei ierarhii funcție de parametri implicați și asumați tacit în momentul intrării pe piață (tipuri de servicii, număr de clienți, marja profitului, obiective și cote de piață în viitorul apropiat etc.) și pe orizontală, mai precis locul firmei respective în contextul economic general și impactul asupra nivelului de trai al populației.

Pentru economia de piață, competiția constituie conceptul central în jurul căruia se desfășoară activitatea economică, reglând funcționarea pieței funcție de validitatea și adecvarea deciziilor manageriale în raport cu practicile concurențiale. Companiile active în economia de piață activează și își reglează oferta funcție de cerințele clienților, dar prin raportare la oferta de produse similară a celorlalte firme existente. Prin comparație, economia socială suplinește serviciile asigurate prin economia de piață sau cuprinse în oferta administrativă a structurilor statului într-un volum insuficient, așadar competiția nu se manifestă pregnant, mai ales în cadrul societăților în care acest model deține spațiu redus în structura generală a economiei. Modelul economiei sociale nu contribuie la creșterea competiției pe verticală din moment

ce nu accesează aceleași valori și principii ale economiei de piață, dar o acompaniază/susține, prin nivelul și calitatea serviciilor adresate populației care nu beneficiază de accesul la cele oferite în sistemul clasic public/privat. Pe termen mediu și lung, impactul economiei sociale asupra sistemului economiei de piață se manifestă prin suportul acordat populației marginalizate și includerea acesteia într-o rețea socială capabilă să confere noi oportunități de acces la resurse. Creșterea capacității de atragere a veniturilor transformă populația vulnerabilă în clienți/consumatori ai produselor sistemului economiei de piață, așadar interesul acesteia constă în dezvoltarea programelor economiei sociale și extinderea asupra segmentelor persoanelor excluse.

Logica economiei de piață funcționează conform unui raport între cerere și ofertă, în care calitatea serviciilor, dar, mai ales, prețul, determină decizia de cumpărare. Politica prețurilor se formează în urma analizei cost-beneficiu care include și marja de profit a firmei respective în ecuația producției și desfacerii produselor. Dacă prețul determină evoluția firmei și stabilește demarcația dintre profitabilitate și faliment, fiind rezultatul analizei manageriale combinate cu capacitatea propriuzisă de achiziționare a populației cu statut de client în economia de piață, economia socială redefinește logica acțională și propune dualitatea raportului dintre preț și principiul solidarității ca fundament pentru activitatea desfășurată. Economia de piață dezvoltă principiul concurenței inter-companii, aspect ce exclude solidaritatea în lipsa consecințelor economice produse de profitabilitate, impunând agresivitatea politicii de prețuri. Economia socială este direct interesată de dezvoltarea capacităților individuale/grupale privind atragerea resurselor necesare satisfacerii trebuințelor de bază, iar în acest scop prețul produselor și serviciilor furnizate se situează în marjele cele mai reduse posibil, datorită persoanelor implicate în sistem, care nu dețin mijloacele economice de nivel mediu/înalt.

Competențele persoanelor active în domeniul economiei de piață se disting comparativ cu cele aferente economiei sociale din perspectiva metodelor de recrutare și selecție. În primul caz, recrutarea resurselor umane urmează criteriul competenței profesionale și a potențialității de a conferi plusvaloare companiei prin activitatea desfășurată, caracteristicile socio-demografice nefiind luate în considerare. Economia socială se referă și include, în majoritatea cazurilor, persoanele lipsite de oportunități de angajare, deci cu nivel de studii redus și competențe minime, toate acestea echivalând cu limitarea valorii adăugate potențiale în cadrul unității. Plusvaloarea adusă firmei nu reprezintă criteriul principal de selecție, iar corolarul acesteia constă în marja redusă de profit, ca urmare a rezultatelor productivității muncii. Solidaritatea înlocuiește profitabilitatea și sprijină persoanele excluse prin asigurarea satisfacerii trebuințelor fundamentale, ca prim pas în dobândirea unui standard de viață apropiat de cel al majorității.

Concentrarea profitului deosebește cele două tipuri de economii. În economia de piață, profitul aparține patronului/acționarilor, dar este reinvestit mai rar comparativ cu domeniul economiei sociale, în care logica profitabilității vizează redistribuirea sub formă de creare a oportunităților pentru alte persoane aflate în situația de marginalizare.

Deosebiri fundamentale de abordare dintre cele două tipuri de logici aferente economiei de piață nu echivalează cu imposibilitatea derulării unor programe și campanii prin instituția parteneriatului. Funcție de reglementările juridice în vigoare, companiile active în sectorul economiei de piață pot facilita crearea și dezvoltarea unităților de economie socială. Astfel de măsuri de suport sunt rezultatul unui calcul de tip economic, obiectivul fiind generat de motivația investițională.

Exemplu: dacă o companie multinațională utilizează servicii de curățenie a propriilor spații de birouri, furnizate de o firmă activă în economia de piață (care se ghidează după aceleași principii privind politica

de prețuri necesară profitabilității), poate opta pentru sprijinirea înființării unei întreprinderi de economie socială care să efectueze același tip de operațiuni. Avantajele sunt multiple și constau în: calitatea serviciilor rămâne identică sau poate fi superioară, prețul perceput este semnificativ redus, iar lucrătorii unități de economie socială pot deveni, într-un orizont temporar definit, clienți ai companiei multinaționale. Cel mai important avantaj poate consta în campania de marketing asociată suportului înființării unităților de economie socială de către companiile cu resurse financiare semnificative. Promovarea unui astfel de demers contribuie decisiv la impunerea companiei în piața de profil, prin apelul la solidaritatea socială, stimulând astfel interacțiunea dintre indivizi, în scopul constituirii rețelelor sociale generatoare de posibilități suplimentare de atragere a resurselor.

Punctul central al celor două logici economice vizează dezvoltarea socioeconomică. Într-un sistem ideal-tipic, subsistemul economiei de piață este acompaniat de economia socială, care îndeplinește funcția de reglare a distorsiunilor generate de spiritual concurențial. Inegalitatea competențelor individuale, conferite de nivelul diferit al abilităților și deprinderilor, determină structurarea oportunităților de acces la resurse și conduce la excluderea unor importante segmente ale populației. Fundamentul economiei de piață/sociale rezidă în libera inițiativă și manifestarea practică a creativității individuale. Limitarea drepturilor individuale afectează capacitatea de dezvoltare socială, prin reducerea gradului de autonomie decizională în vederea construcției unor structuri apte să producă bunuri și servicii necesare la nivelul societății respective.

La nivel de **legitate aferentă economiei sociale** putem enunța: **posibilitățile de dezvoltare socio-economică ale unei societăți sunt rezultatul limitelor acțiunii membrilor componenți**. Capacitățile acționale individuale/grupale (ca produse istorice ale culturii și civili-

zației) determină evoluția și dezvoltarea socială în acord cu obiectivele asumate și cu gradul de îndeplinire a acestora în decursul timpului. Tipurile de economii, ale căror logică este expusă în acest subcapitol, reprezintă mijloacele prin care sunt puse în aplicare eforturile individual-comunitare de îmbunătățire a standardului de viață.

Bibliografie

1. Gappert, G., Rose, M.H. (1975). *Economia socială a orașelor*, Beverly Hills, Londra, Sage.
2. Midgley, J., Tang, K. (2008). *Securitatea socială, economie și dezvoltare*, Basingstoke, Pangrave, Macmillan.
3. Rousseau, J.-J. (1996). *Contractul social*, Iași, Editura Moldova.
4. Torres, R. (2001). *Spre o economie mondială social durabilă: o analiză din pilonii sociali ai globalizării*, Geneva, OIM.
5. Vlăsceanu, M. (2010). *Economia socială și spiritul întreprinzător: analiza sectorului non-profit*, Iași, Polirom.
6. Zamfir, C. (coord) (2006). *O nouă provocare: dezvoltarea socială* Polirom, Iași.